

2013

Beraadgroep Samenlevingsvragen

Raad van Kerken

Jaarverslag 2013

juli 2014

Voorwoord

De Beraadgroep Samenlevingsvragen van de Raad van Kerken geeft met het Jaarverslag 2013 inzicht in haar activiteiten, beleid en resultaten in 2013. De Beraadgroep is een 'oecumenische denktank' die gevraagd en ongevraagd advies geeft aan het Moderamen van de Raad van Kerken.

De Beraadgroep Samenlevingsvragen werkt op grond van het in 2012 vastgestelde Beleidsplan, waarin staat waar we in de komende jaren onze aandacht aan willen besteden en hoe we dat willen doen. De Beraadgroep Samenlevingsvragen heeft een agendacommissie en had conform het beleidsplan verschillende werkgroepen. Elke werkgroep had een eigen aandachtsgebied. In de afgelopen periode kon op die manier aandacht worden besteed aan: 'Vrede, mensenrechten en ontwikkelingssamenwerking', 'Jongeren', 'Zorg' en 'Geloof en de economische crisis'. Op verzoek van de Raad van Kerken of op eigen initiatief bereidden deze werkgroepen adviezen voor over onderwerpen die voor de Raad van Kerken van belang zijn. In het verslagjaar 2013 is de Beraadgroep ertoe overgegaan niet met (semipermanente) werkgroepen te werken, maar met taakgroepen, die een meer projectmatig karakter hebben. Naast de "eigen" taakgroepen van de Beraadgroep is er bij de Raad van Kerken ook de projectgroep 'Ecologische Duurzaamheid'. Deze projectgroep is aangehaakt bij de Beraadgroep maar valt direct onder het Moderamen van de Raad.

Het veld "samenlevingsvragen" is een complex veld. Er zijn meer onderwerpen die we moeten laten liggen, dan die we op kunnen pakken. Het is een uitdaging voor de Beraadgroep om door die wetenschap niet verlamd te raken, maar efficiënt en beredeneerd keuzes te maken, in wat zij wel en niet ter hand zal nemen. Belangrijk criterium daarbij is of de kerken, verzameld in de Raad van Kerken, een waardevolle en effectieve eigen bijdrage kunnen hebben ten aanzien van een bepaalde kwestie of op een bepaald terrein.

In 2013 zijn er verschillende adviezen aan het Moderamen van de Raad van Kerken verstrekt. De reacties daarop waren overwegend positief. Het geeft voldoening als adviezen worden opgevolgd en als de Raad van Kerken baat heeft bij het werk van de Beraadgroep. Ook de publicaties van de Beraadgroep die een breder publiek bereikten, geven een impuls om het werk in de Beraadgroep met plezier te blijven doen. Velen hebben ons in 2013 geholpen om mee te werken aan onze adviestaak. We zijn de betrokkenen daarvoor dank verschuldigd.

Dirk Gudde

Voorzitter Beraadgroep Samenlevingsvragen

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	4
2. Samenstelling.....	5
3. Verslag activiteiten van de Beraadgroep Samenlevingsvragen.....	6
a. Advisering.....	6
b. van Werkgroepen naar Taakgroepen	7
c. Vergaderingen.....	8
d. Symposia	8
e. Publiciteit	9
f. Bijgewoonde bijeenkomsten	9

1. Inleiding

De Beraadgroep Samenlevingsvragen is een van de drie beraadgroepen van de Raad van Kerken in Nederland. In de beraadgroepen houden deskundigen uit de verschillende aangesloten kerken zich bezig met beraad, bezinning en studie in oecumenisch verband. De drie beraadgroepen zijn voor de Raad van Kerken 'oecumenische denktanks' waar nieuwe onderwerpen ontdekt kunnen worden, een oecumenische visie ontwikkeld kan worden en deskundigen uit verschillende kerken elkaar ontmoeten en hun ervaringen en deskundigheid delen, en waar desgewenst ook concrete plannen uitgewerkt en uitgevoerd kunnen worden. De beraadgroepen dienen de Raad van Kerken gevraagd en ongevraagd van advies.

De Beraadgroep Samenlevingsvragen is ingesteld om gestalte te geven aan de profetische en diaconale taak van de Kerk. Deze missie en het bestaansrecht van de Beraadgroep Samenlevingsvragen zijn vastgelegd in het Beleidsplan 2007-2010 van de Raad van Kerken en opnieuw bevestigd in het Beleidsplan 2012 van de Raad van Kerken.

In de zomer van 2009 zijn de eerste leden van de Beraadgroep Samenlevingsvragen door de Raad van Kerken benoemd. Tijdens de vergadering van 9 juni 2010 ging de Beraadgroep Samenlevingsvragen formeel van start. Het jaar 2011 was het eerste volledige jaar van functioneren.

In 2011 is een startnotitie opgesteld, die heeft geresulteerd in een Beleidsplan 2011-2015 waarin de Beraadgroep Samenlevingsvragen haar missie, visie, ambities en doelstellingen voor de jaren 2011-2015 heeft uitgewerkt. De visie van de Beraadgroep Samenlevingsvragen is om, vanuit Bijbelse inspiratie, sociaal denken uit de kerkelijke en oecumenische geschiedenis en actualisering daarvan, een aanzet te geven tot het formuleren van nieuwe antwoorden op problemen en vragen aan het begin van de eenentwintigste eeuw. In de vergadering van 22 augustus 2012 is dit beleidsplan geactualiseerd.

Het werkterrein van de Beraadgroep Samenlevingsvragen is breed. Om de gestelde doelstellingen te kunnen realiseren zijn oorspronkelijk werkgroepen ingesteld en is voor een inperking van het uitgebreide werkveld gekozen met een indeling die is ontleend aan de vierslag die ter voorbereiding van de Internationale Oecumenische Vredesconvocatie van mei 2011 in Kingston is gemaakt: 'vrede in de gemeenschap', 'vrede met de aarde', 'vrede in economische relaties' en 'vrede onder de volkeren'.

In deze werkwijze van tamelijk permanente werkgroepen is in de loop van 2013 gaandeweg een verandering opgetreden. Een en ander wordt toegelicht op pagina 7.

2. Samenstelling

De Beraadgroep Samenlevingsvragen heeft in 2013 in de volgende samenstelling vergaderd:

Prof. Dr. J.J. Graafland (Johan), Protestantse Kerk in Nederland
Drs. D.A.C.A. Gudde (Dirk), voorzitter vanaf 5 juni, Rooms-Katholieke Kerk
Drs. J.J. Hasselaar (Jan Jorrit), Oud-Katholieke Kerk
Dr. T. Hoekstra (Trinus), secretaris, Protestantse Kerk in Nederland
Drs. K. van der Kamp (Klaas), algemeen secretaris Raad van Kerken, Protestantse Kerk in Nederland
Prof. Dr. G.C. Molenkamp (George), Rooms-Katholieke Kerk
Drs. W. Nusselder (Wim), aangetreden 12 juni, Religieus Genootschap der Vrienden (Quakers)
Dr. H.A. Pott-Buter (Hettie), voorzitter en lid tot en met 17 april, Protestantse Kerk in Nederland
Ir. J. Schaake (Jan), wegens ziekte afgetreden per 5 juni, Quakerbeweging
Drs. J. de Rie (Hans), Oud-Katholieke Kerk
Prof. Dr. N.J. Schrijver (Nico), Protestantse Kerk in Nederland
Majoor A. van de Venis (Arend), Leger des Heils
Dr. A.L.H.M. van Wieringen pr. (Archibald), Rooms-Katholieke Kerk
Dr. M.E. Witte-Rang (Greetje), vicevoorzitter, Basis Beweging Nederland
Drs. E. Woertman (Elise), afgetreden 21 augustus, Rooms-Katholieke Kerk

3. Verslag activiteiten van de Beraadgroep Samenlevingsvragen

a. Advisering

Gevraagde adviezen

Adviezen: intern kerkelijk gesprek rond seksueel misbruik; rapport 'Wij en ons werk'; euthanasiedebat; en christenvervolging

In de loop van het jaar 2013 is de Beraadgroep Samenlevingsvragen viermaal door het Moderamen van de Raad van Kerken om advies gevraagd. De eerste maal was de aanleiding een eerdere vraag vanuit het Moderamen van de Raad van Kerken om een intern kerkelijk gesprek te organiseren rond de vraag hoe kerken omgaan met risico's rond seksueel misbruik en misbruik in brede zin. De Beraadgroep Samenlevingsvragen heeft toen geadviseerd om de organisatie van een dergelijk gesprek bij het Moderamen zelf neer te leggen en dat twee leden van de Beraadgroep over deze bijeenkomst zullen rapporteren aan het Moderamen. Naar aanleiding van deze bijeenkomst op 18 december 2012, waarbij het vooral ging om de vraag wat ten aanzien van deze thematiek kwetsbare kanten van het kerkelijk beleid zijn, hebben de twee leden begin 2013 als advies naar het Moderamen gestuurd om de uitkomsten van de bijeenkomst verder te brengen in de richting van de kerken.

De tweede adviesvraag betrof het rapport 'Wij en ons werk' van de Protestantse Kerk in Nederland. Het ging hierbij om een heel open adviesvraag in termen van wat de Beraadgroep hiervan vond. De mening van de Beraadgroep was dat het rapport nogal algemeen van toon blijft, maar dat het voor lokale kerken als brochure wel een aanleiding zou kunnen zijn om ervaringen rond werk uit te wisselen. Verder viel het de Beraadgroep op dat er in de brochure voorbijgegaan wordt aan wat er op dit terrein, ook oecumenisch, is voortgebracht.

Een derde adviesvraag betrof de vraag van het Moderamen hoe op een zinnige wijze aandacht besteed zou kunnen worden aan het actuele euthanasiedebat. In de eerste beantwoording van deze vraag werd vanuit de Beraadgroep Samenlevingsvragen opgemerkt dat het opvallend is dat de discussie in de richting gaat van 'een recht op euthanasie'. Vanuit de Beraadgroep Samenlevingsvragen werd dan ook het advies gegeven om aandacht te geven aan de meer fundamentele vraag wat er aan de hand is dat euthanasie als recht wordt opgeëist? Een zinnige wijze om aandacht te geven aan deze thematiek zou volgens de Beraadgroep Samenlevingsvragen kunnen zijn om een bijeenkomst te organiseren waarop deze en mogelijk andere vragen verkend worden. De bijeenkomst zou er op deze wijze op gericht kunnen zijn om vragen en ontwikkelingen in kaart te brengen. In een publicatie naar aanleiding van een dergelijke bijeenkomst zou het er in de verslaglegging om kunnen gaan meer zicht te bieden op deze vragen en ontwikkelingen. De doelgroep zou kunnen bestaan uit hulpverleners, geestelijk verzorgers en predikanten. Over deze insteek is de communicatie met het Moderamen in 2014 voortgezet.

In december bereikte de Beraadgroep een vierde adviesvraag vanuit het Moderamen. Hierin ging het om de vraag hoe het onderwerp christenvervolging op een vruchtbare manier aan de orde gesteld zou kunnen worden zonder doublures met andere initiatieven. De vraag staat in verband met de Syriëkwestie en de bredere thematiek van de positie van christenen in het Midden Oosten. Deze adviesvraag heeft de aandacht van de Beraadgroep, maar kon in 2013 nog niet tot een antwoord leiden.

b. Van Werkgroepen naar Taakgroepen

In de werkwijze van de werkgroepen heeft de werkgroep 'Zorg' een brochure over mantelzorg gepubliceerd. De publicatie bestaat uit drie onderdelen: een inleidende tekst over kerk en mantelzorg; een tekst over Bijbel theologische noties; en een tekst die praktijkvoorbeelden uit lokale geloofsgemeenschappen beschrijft. De publicatie is 24 juni tijdens een symposium gepresenteerd.

De werkgroep 'Jongeren en keuzestress' is in de loop van 2013 onbemenst geraakt en stil komen te liggen.

De activiteiten van de werkgroep 'Vrede, Mensenrechten en Ontwikkelingssamenwerking' waren wegens ziekte van Jan Schaake enigszins stil komen te liggen. In de loop van het jaar is Jan Schaake vervangen door Wim Nusselder.

Eind 2011 werd met het oog op de financiële crisis de werkgroep 'Geloof en Economische crisis' gestart. Deze heeft een brochure gepubliceerd onder de titel 'Geloof en economie en het perspectief op de economische crisis'. De brochure gaat vooral in op de thematiek van de kredietcrisis en formuleert welke waarden uit de christelijke traditie in dat verband relevant zijn. De publicatie is 4 oktober tijdens een symposium gepresenteerd.

De projectgroep 'Ecologische Duurzaamheid' valt direct onder het Moderamen van de Raad. De Beraadgroep Samenlevingsvragen functioneert voor deze projectgroep als een klankbordgroep. De opdracht van de projectgroep is om, vanuit een christelijke spiritualiteit en traditie, verdieping aan te brengen bij ecologische thema's. De ambitie van de projectgroep is om ieder jaar een event met uitstraling te organiseren. De projectgroep heeft op 15 maart ter gelegenheid van de Wereldwaterdag een symposium georganiseerd in het Watermuseum te Arnhem.

De werkwijze van tamelijk permanente, aan themavelden gelieerde werkgroepen, heeft zich in de loop van het jaar verlegd naar taakgroepen, die naar aanleiding van een door de Beraadgroep Samenlevingsvragen opgepakte thematiek (gelieerd aan een adviesvraag van het Moderamen of anderszins in de Beraadgroep met het oog op een ongevraagd advies aan het Moderamen aan de orde gekomen) door de Beraadgroep Samenlevingsvragen ingesteld kunnen worden. De werkgroepen die nog actief waren in 2013, zijn na de afronding van hun activiteiten en na een evaluatie van deze activiteiten in 2014 opgeheven.

c. Vergaderingen

In 2013 werd zesmaal plenair vergaderd: 4 februari, 17 april, 5 juni, 21 augustus, 9 oktober en 11 december.

d. Symposia

Op 24 juni werd tijdens een symposium in De Driehoek te Utrecht de door de werkgroep Zorg gemaakte brochure 'Gij hebt mij bekleed met een mantel van trouw' over mantelzorg gepresenteerd. Vanuit verschillende invalshoeken werd het thema mantelzorg onder de aandacht gebracht. Vanuit het zorgperspectief door Drs. Cornel Vader (Leger des Heils); vanuit het Bijbel theologisch perspectief door Dr. Archibald van Wieringen (lid van de werkgroep); vanuit economisch perspectief door Dr. Hettie Pott-Buter (lid van de werkgroep); en vanuit politiek perspectief door mevrouw Drs. E.T. van Kooten van het ministerie van VWS.

Mevrouw Van Kooten gaf aan dat de brochure van de Raad van Kerken op het juiste moment komt: "Wij zijn ontzettend blij met deze brochure". Mantelzorg staat volop in de aandacht. De aanleiding voor de discussie over mantelzorg is de verschuiving in het zorgstelsel: meer kwaliteit, meer maatwerk, en betaalbaarheid in de toekomst. Daarin is betrokkenheid van de samenleving, van de naasten noodzakelijk, naast de professionele ondersteuning. Aan die ondersteuning wordt 25 miljard overheidsgeld uitgegeven. Het is normaal dat je naar elkaar omkijkt en voor elkaar zorgt. Het gaat om een goede balans tussen deze zorg en de professionele zorg.

Het gaat er niet om dat mantelzorg verplicht wordt ('Je moet je buurman wassen', zoals een kop in de krant het onlangs uitdrukte). Wel is het de bedoeling dat de gemeenten in gesprek gaan met mensen die zorg nodig hebben, om samen te bekijken wat er voor extra ondersteuning nodig is naast de hulp die vanuit de eigen omgeving al gegeven wordt. Soms is juist ondersteuning van de mantelzorgers een heel effectieve manier om te helpen. Ook daarin kan de eigen omgeving een rol spelen.

Op 4 oktober werd tijdens een kort symposium in de Bergkerk te Amersfoort de door de werkgroep Geloof en economische crisis gemaakte brochure 'Geloof en economie en het perspectief op de economische crisis' gepresenteerd. Sprekers waren de econoom Prof. Dr. Eelke de Jong, de filosoof Dr. Ad Verbrugge en de theologe Dr. Erica Meijers.

Waarom willen we niet luisteren, vroeg econoom Eelke de Jong zich af. Want er is regelmatig gewaarschuwd voor de crisis. Er is teveel geld in het systeem gekomen, er zijn verkeerde prikkels ingevoerd (met bonussen die het winst maken op de korte termijn beloonden), er zijn veel te veel risico's genomen en er zijn teveel risico's in het systeem geslopen.

Filosoof Ad Verbrugge stelde zich de vraag wat het christelijk geloof met economie te maken heeft. Christelijke principes zoals het sabbatsjaar en het rentmeesterschap zijn op zich nog abstract en reiken geen economisch of politiek programma aan. De Bijbel geeft geen programma, we moeten zelf nadenken. De kerken kunnen concreet niet zoveel doen, maar kunnen wel het voortouw nemen in het debat over het idee van het goede. We zullen ons verlies moeten nemen en opnieuw beginnen.

Volgens theologe Erica Meijers gaat het erom dat mensen weer grip krijgen op hun leven, ruimte in de benauwdheid en een punt waarop ze hun hoop kunnen vestigen. Hoop is daarbij niet iets wat je op zak hebt: hoop flitst op als je een vergezicht achterna gaat. Meer dan de christelijke woorden waarover de brochure spreekt, zijn het volgens Meijers de Bijbelse verhalen die ons inspireren, die moed geven om naar de wereld te kijken met een profetische blik.

e. Publiciteit

Rond de totstandkoming van beleid en de uitgevoerde activiteiten werd verschillende malen gepubliceerd op de website en in de Bulletins van de Raad. Op de website van de Raad kwam ook een aparte rubriek voor de Beraadgroep Samenlevingsvragen beschikbaar.

Als thematische afleveringen van Oecumenisch Bulletin werden achtereenvolgens de brochure 'Gij hebt mij bekleed met een mantel van trouw' over mantelzorg en de brochure 'Geloof en economie en het perspectief op de economische crisis' gepubliceerd. Daarnaast werd het jaarverslag over 2012 gepubliceerd.

f. Bijgewoonde bijeenkomsten

In 2013 woonden afwisselend de voorzitter Hettie Pott-Buter, vervolgens Dirk Gudde als voorzitter en de vicevoorzitter Greetje Witte-Rang de plenaire vergaderingen van de Raad van Kerken bij. Trinus Hoekstra heeft vanuit de Beraadgroep deel genomen aan een aantal voorbereidende vergaderingen in verband met de conferentie van Kerken, Humanistische organisatie en Vakbonden, de zogenaamde KHV-conferentie (gehouden op 30 januari 2014).

Vanuit de Beraadgroep Samenlevingsvragen werd namens de Raad van Kerken of namens de Beraadgroep deelgenomen aan de volgende bijeenkomsten:

17 januari	Ontmoeting op het Dienstencentrum van de PKN met Dr. Olav Fyske Tveit, secretaris-generaal van de Wereldraad van Kerken (Trinus Hoekstra, Klaas van der Kamp en Hettie Pott-Buter, Greetje Witte-Rang);
18 januari	Oecumenelezing Utrecht (Dirk Gudde, Klaas van der Kamp en Greetje Witte-Rang);
11 april	Het symposium 'Maak vrienden met de Mammon – Over de relatie tussen economie en theologie' ter gelegenheid van het afscheid van Dr. Theo Salemink van Tilburg University (Archibald van Wieringen en Greetje Witte-Rang);
4 september	Bijeenkomst bij gelegenheid van het 45-jarig jubileum van Justitia et Pax (Arend van de Venis).